

Repensar i actualitzar la igualtat: cap a un model econòmic més productiu, sobri i regeneratiu

Albert GOMÀ i SALA

Des dels anys setanta, amb la fi del patró or i l'acceleració de la globalització, el creixement econòmic s'ha basat en els poders públics injectant més liquiditat i deute a l'economia a l'hora que la població s'envellia i s'individualitzava, s'externalitzava la producció de béns a països llunyans amb menors costos, s'impulsava l'arribada de treballadors de països d'altres continents i s'introduïen noves tecnologies basades en la digitalització i l'automatització.

D'una banda, aquests processos han anat acompanyats d'una major urbanització, de creixement de l'esperança de vida i de més temps lliure. De l'altra, de pèrdua de poder adquisitiu per a moltes persones, de pèrdua de teixit productiu local i d'individualització social. Al mateix temps, el consum i la nostra petjada ecològica s'ha disparat.

L'economia s'ha fet financera. Per a Andorra ha suposat una enorme entrada de capitals, ja que els excedents d'aquest procés n'han impulsat els sectors financer, turístic i immobiliari.

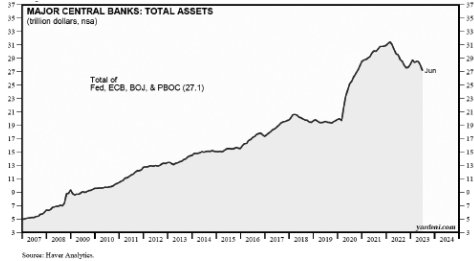
Andorra, a partir de la crisi del 2008, va accelerar l'obertura a l'economia global. Es va trencar amb bona part del tradicional proteccionisme i la reserva dels drets de propietat i l'exercici d'activitats professionals i liberals als nacionals. Des del 2011 sobretot, han entrat capitals estrangers a invertir en l'immobiliari, han arribat residents passius i molts professionals individuals estrangers.

Vivim enganxats a un deute que no para de créixer i depenent del consum massiu de recursos de països amb condicions laborals i ecològiques pèssimes. Hem de ser cosmopolites i no discriminar, però alhora per exercir els nostres drets necessitem comunitats polítiques que almenys tinguin un idioma per entendre'ns i un mínim de valors comuns per conviure. L'habitatge s'ha convertit en un bé de luxe per a rics, un bé financer global per invertir o un equipament per a turistes. Ens hem individualitzat i digitalitzat de tal manera que l'epidèmia de salut mental dels adolescents i de la societat en general és cada cop més preocupant. L'economia és tan global, financera i basada en el deute que les persones que treballen i produeixen en determinades professions com els pagesos, industrials o artesans estan menysvalorats.

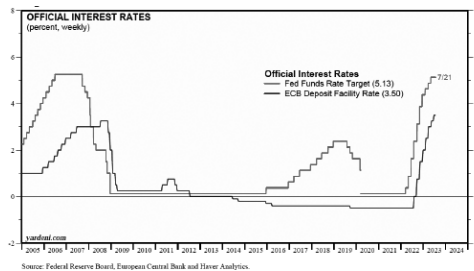
Descripció del model econòmic

La crisi del 2008 va posar sobre la taula la debilitat del model econòmic. Per evitar el col·lapse els bancs centrals del món occidental van baixar dràsticament els tipus d'interès i van començar a comprar grans quantitats de deute públic i privat. Tal com veiem al gràfic 1, que expressa els balanços dels bancs centrals dels Estats Units, d'Europa, la Xina i Japó del 2007 de compra de deute que han acumulat fins a l'actualitat.

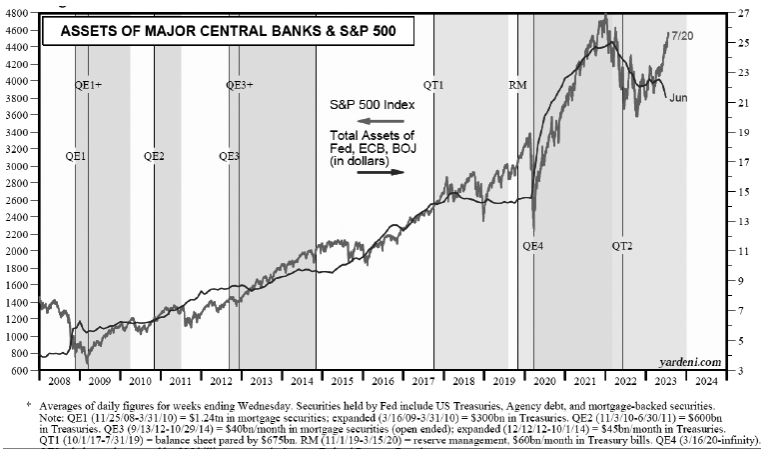
A més de comprar grans quantitats de deute privat i públic, els bancs centrals van abaixar els tipus d'interès a 0 tal com veiem al gràfic 2. Això va permetre que les empreses, famílies i estats s'endeutessin amb molta facilitat. Sumant la compra de deute i els tipus d'interès a 0, els poders públics han injectat una gran quantitat de liquiditat monetària al sistema econòmic. Com que bona part de les hipoteques que es van donar en aquell període van ser amb tipus d'interès fix, encara no estem notant la pujada recent i molt ràpida dels tipus d'interès.

Gràfic 1. Evolució dels actius dels bancs centrals

Gràfic 2. Tipus d'interès del 2005 al 2023

* Averages of daily figures for weeks ending Wednesday. Securities held by Fed include US Treasuries, Agency debt, and mortgage-backed securities. Note: QE1 (11/25/08-3/31/10) = \$1.24tn in mortgage securities; expanded (3/16/09-3/31/10) = \$300bn in Treasuries. QE2 (11/3/10-6/30/11) = \$600bn in Treasuries. QE3 (9/13/12-10/29/14) = \$400bn month in mortgage securities (open ended); expanded (12/12/12-10/1/14) = \$4.5tn month in Treasuries. QT1 (10/1/17-3/1/19) = balance sheet pared by \$679bn. RM (11/1/19-3/15/20) = reserve management. \$600bn month in Treasury bills. QE4 (3/16/20-infinity).

Gràfic 3. Evolució dels actius dels bancs centrals i evolució de l'índex borsari S&P 500

Aquesta injecció de liquiditat ha tingut importants efectes col·laterals. Per exemple, com veiem al gràfic 3, el creixement de la borsa ha seguit una tendència similar a la injecció de liquiditat dels bancs centrals. Bona part d'aquesta liquiditat ha anat dirigida a escalfar els mercats financers.

Un dels efectes més notoris d'aquesta injecció de liquiditat ha estat com el preu de l'habitatge es disparava a tot el món. L'habitatge ha passat de ser un bé amb un mercat d'oferta i de demanda de residents d'un determinat territori a esdevenir un bé de luxe per a persones d'alt poder adquisitiu, un bé d'inversió global i un equipament turístic. Aquesta situació ha fet de l'accés a l'habitatge un dels grans problemes actuals. Les famílies han de dedicar cada cop una major part dels seus ingressos a pagar un habitatge. L'economia basada en el deute i la liquiditat ha impulsat els preus de l'habitatge a valors desconeguts (gràfic 4).

Des de la crisi del 2008 vivim en tres bombolles: de l'habitatge, del crèdit i de la borsa. Com veiem al gràfic 5, el món té uns nivells elevadíssims d'endeutament. El 2022 el deute mundial era de més de 200 bilions de dòlars. El 338% del PIB mundial, uns nivells mai vistos.

Podríem pensar que aquest creixement econòmic i de liquiditat ha portat una millora de la productivitat de l'economia. Tanmateix, són diverses les dades que ens mostren que més aviat s'ha creat una economia financera desconnectada de l'economia real per a una minoria amb patrimoni. Aquesta situació impulsa una inflació enorme d'actius com l'habitatge. Aquesta economia financera és l'origen de fortes desigualtats, de la depreciació dels salaris i del menysteniment de moltes professions. Tal com el gràfic 6 ens mostra, des dels anys 70 el volum dels productes financers que cotitzen sobre el preu futur de les matèries primeres o d'actius financers ha crescut exponencialment i a un ritme molt més elevat que la producció industrial. Breument, el PIB és un indicador econòmic que mesura el que produeix una economia en un determinat any. És un indicador sintètic que guia les polítiques públiques i l'agenda política del món. Tanmateix, molts experts el consideren un indicador limitat perquè només considera el que produeix una economia sense tenir en compte quins efectes té sobre l'economia com

Real house prices and rents, indexed¹ Amsterdam

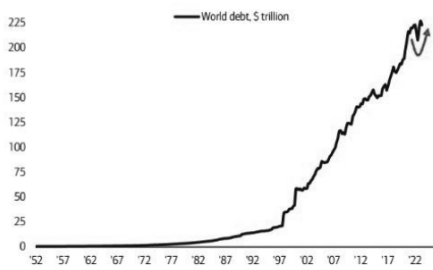
¹1620 = 100

Chart: Valuabl • Source: Matthijs Korevaar • Created with Datawrapper

Gràfic 4. Evolució del preu de l'habitatge a la ciutat d'Amsterdam

Chart 8: World debt at record high

World debt, \$ trillion

Source: BofA Global Investment Strategy, Bloomberg

Gràfic 5. Evolució de l'endeutament mundial

i què produïm. S'han proposat diverses i múltiples alternatives per substituir-lo o enriquir-lo. No entrarem a definir-les, però a efectes de mostrar la desconexió del sistema econòmic amb el progrés i la qualitat de vida, compararem el PIB amb un altre índex: l'índex de progrés genuí, (GPI en les sigles en anglès). El GPI té en compte el que produeix l'economia, alhora també inclou altres elements ecològics i socials per esdevenir una mesura de desenvolupament i de qualitat de vida. Si mirem l'evolució dels dos indicadors des del 1945 (gràfic 7), observem que PIB i GPI creixent conjuntament fins als anys 70. A partir de llavors, el GPI s'estanca per més que el PIB global creix. Per tant, es mostra una certa desconexió entre el progrés i el creixement econòmic.

El model econòmic actual ha suposat un ús cada cop més intensiu de materials (gràfic 8). El model de consum i de vida que tenim porta associat una enorme pèrdua de biodiversitat, d'ús intensiu de materials com els plàstics i les energies fòssils i d'enorme contaminació. Cada cop consumim més recursos naturals. Segons el càlcul de la petjada ecològica del món, a partir dels anys setanta vam començar a

Speculation vs Production

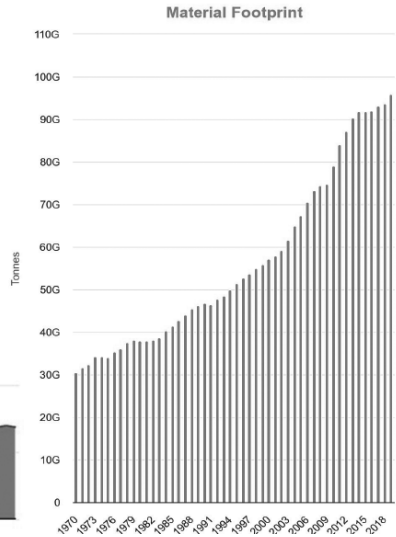
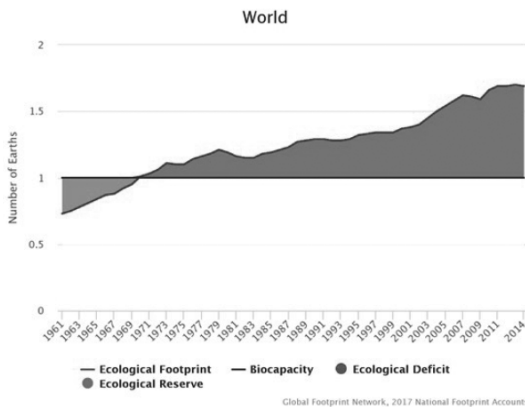
Gràfic 6. Especulació i producció

Note: Global GPI represents aggregation of GPI or ISEW values for 17 countries. Reprinted from Kubiszewski et al. (2013), with permission from Elsevier.

Gràfic 7. Evolució del PIB (GDP en anglès) i de l'índex de progrés genuí (GPI en anglès) del món

consumir més recursos dels que la Terra pot proveir. Consumir més de la capacitat *bioprodutiva* de la Terra suposa entrar en un dèficit ecològic on agafem recursos de les generacions futures, generant un deute ecològic (gràfic 9). A Andorra, jo mateix amb la direcció de l'ambientòleg català Josep Maria Mallarach, vam calcular la petjada ecològica del 2008 i estàvem també en dèficit ecològic. Si tota la humanitat consumís al mateix ritme que Andorra ho feia l'any 2008, caldrien 2,5 planetes.

Gràfic 8. Petjada dels materials al món

Gràfic 9. Petjada ecològica i dèficit ecològic del món

Què podem fer?

Si continuem consumint materials als nivells actuals, les matèries primeres i els aliments probablement seran més cars. Si consumíssim menys, probablement el preu dels béns bàsics baixaria. Si reduíssim l'especulació financera i la liquiditat del sistema econòmic, el preu de l'habitatge també baixaria. Si protegim l'economia local dels excessos financers globals, el preu de l'habitatge també baixaria.

Ja fa temps que els sistemes polítics actuals han quedat obsolets. L'economia financera i la globalització de l'economia encara que ha tingut efectes positius en molts àmbits ha destruït la cohesió social i la biodiversitat, ha fet pujar pels núvols el cost de l'habitatge i ha destrossat molts sectors econòmics locals vitals.

Si continuem promovent aquest model d'economia financera, d'endeutament i d'ús massiu de materials el preu dels béns bàsics probablement continuarà creixent. Un sistema econòmic amb molta liquiditat i molta demanda de materials encareix els béns bàsics com l'habitatge. Són indiferents les polítiques d'ajudes socials que fem, si mantenim les dinàmiques d'inflació del sistema financer global i del model de dèficit ecològic. Aquest model a qui més afecta és

a les persones amb menors rendes i sense patrimoni i a les persones que volen construir models econòmics productius. Si els treballadors no poden viure i les empreses tenen lloguers cada cop més cars, quina economia sostenible, productiva i diversificada podem fer?

Per tant, per més que donem ajudes socials o regalem passaports, si les persones no poden accedir dignament als béns bàsics i les seves professions i talents encara són menysvalorats, continuarem promovent fortes desigualtats.

La clau és promoure un model econòmic més local, productiu i sobri amb un canvi cultural en la nostra manera de consumir, relacionar-nos i produir. Ja fa dècades que el creixement econòmic es va desconnectar del benestar i de la qualitat de vida. Penso que cal enfocar la igualtat des de la reforma dels fonaments socials i econòmics sobre els quals vivim.

No podem només entendre la igualtat com una transferència de diners als més desfavorits i com una extensió de drets i llibertats si no ataquem les arrels dels problemes. No estic ni a favor ni en contra de facilitar l'accés al passaport andorrà o de fer ajudes socials. Només penso que si no toquem els fonaments econòmics, morals i socials de la nostra vida col·lectiva aquestes polítiques per si soles no serveixen de res.

No pot ser igualitària una economia i un govern que viu de deute, una economia que no valora el treball, els salaris i l'empresa productiva, una societat totalment individualitzada sense lligams i una economia global extractiva basada en les finances. Per revitalitzar la vida pública necessitem repensar com vivim.

Accions

Tenim quatre àrees d'acció.

- *Primer, una manera de produir més eficient, regenerativa i sòbria*

Cal ser més eficients en l'ús de recursos. Caldria créixer més en productivitat i innovació que en quantitat. Cal millorar la productivitat gràcies als avenços de la ciència i a un canvi cultural consumint menys recursos. Penso que podríem fomentar models econòmics més sobris sense perdre benestar. La clau seria millorar la productivitat aplicant les noves tecnologies, aplicant nous models d'economia circular, fent un major aprofitament de materials locals i aplicant l'agricultura regenerativa. Crec que tecnologies com les energies renovables; el cotxe autònom compartit i el transport públic, la bomba de calor residencial, la intel·ligència artificial i l'agricultura i ramaderia regenerativa ens ajudarien a mantenir el benestar consumint menys recursos. També, hauríem de consumir béns més duradors, produïts localment i reparar i reciclar més.

Seguint les reflexions de l'enginyer català Joan Vila, es pot reduir el consum de materials a nivells dels anys setanta mantenint la qualitat de vida gràcies als avenços científics i a models de consum i de vida més sobris. Es poden produir més aliments locals i més sans gràcies a una agricultura i ramaderia regenerativa que impulsi la vida dels sòls, fixi més carboni de l'atmosfera i gestioni millor el territori a l'hora que impulem el nostre benestar i la salut.

- *Segon, una manera de relacionar-nos més justa i equitativa que revigoritzi les comunitats i que valori tots els talents*

A part d'un canvi productiu i tecnològic, també cal un canvi cultural. Podem tornar a recuperar i impulsar les comunitats. Des dels anys setanta ens hem tornat molt individualistes. Hauríem de recuperar el plaer de gaudir, de compartir i d'ajudar-nos en comunitat.

Cal promoure la solidaritat comunitària i tornar a donar valor al treball. Podem promoure comunitats energètiques amb els veïns, podem produir amb materials autòctons, podem reduir el consum, podem fer la nostra fiscalitat més equitativa, podem connectar-nos i compartir millor amb la resta del Pirineu, podem aturar l'extractivisme de la venda de la terra, podem atreure persones amb talent de tot el món, podem frenar la inversió estrangera especulativa, podem impulsar el desenvolupament tecnològic i la formació contínua al llarg de la vida, podem mantenir l'atractiu turístic i podem donar valor i impulsar a la pagesia tradicional i a la producció local.

- *Tercer, endeutar-se amb seny i moderadament*

Caldria replantejar l'enfocament del deute públic.

Primer, caldria gastar el deute en inversions públiques de qualitat que generaran riquesa i productivitat. No ens hauríem d'endeutar només per sostenir el cost de funcionament de l'estat o per mantenir el model econòmic actual.

Segon, s'hauria de limitar el volum total de l'endeutament. Per tal d'adaptar-se al context d'un microestat com l'andorrà, hauríem d'utilitzar una ràtio de deute total respecte a ingressos anuals per guiar l'endeutament públic. Aquí proposaria de mantenir una ràtio de deute per sota del 250% del total d'ingressos de l'estat.

- *Quart, obrir-se a l'economia global mantenint el valor afegit*

Cada territori té un valor afegit, és a dir, algun actiu o característica única que li atorga avantatge respecte als altres. Quin és el d'Andorra? El d'Andorra és la seva qualitat de vida i el seu entorn natural. Gràcies a la bellesa del seu territori, disponibilitat d'aigua o riquesa del seu patrimoni cultural i natural, Andorra atreu activitat econòmica.

Per mantenir l'atractivitat d'Andorra i per extensió l'activitat econòmica, Andorra hauria de disposar de més eines per conservar els seus principals actius. Andorra limita l'arribada de treballadors amb les quotes, hauria de fer el mateix amb la freqüentació turística a la natura, amb la quantitat de segones residències, amb l'arribada de capitals estrangers, amb les empreses i persones que es volen instal·lar, amb la inversió immobiliària, amb la urbanització i l'edificabilitat o amb les atraccions de parc temàtic a les muntanyes. Així es promou la preservació del seu patrimoni natural, del seu patrimoni cultural i la cohesió social.

Si Andorra permetés un lliure establiment de persones, d'empreses i de capitals de la Unió Europea s'arrisca a perdre la qualitat de vida, la igualtat i la seguretat. Per tant, a la llarga el lliure establiment podria comportar la pèrdua de tota la capacitat de generar riquesa i podríem esdevenir un territori empobrit i una comarca d'oci i fons d'inversió de la perifèria europea. Si Andorra continua posant atraccions de parc temàtic a totes les muntanyes i edificant per tot arreu perdrà tot l'atractiu. Andorra no pot acollir-ho tot, no es pot convertir en una ciutat amb centenars de milers d'habitants i atraccions de parc temàtic a tot arreu. Hauríem de posar límits i prioritzar.

Portem anys de pèrdua de qualitat de vida i d'augment de la segregació social, encara que alguns indicadors econòmics o el nombre de turistes no han parat de créixer. La qualitat de vida, és com la salut, la podem anar deteriorant durant anys sense que aparentment passi res, però quan es depassa un límit, es perd tot de cop i ja no hi ha marxa enrere. Ens toca replantejar el model de país que estem construint.

Cal posar frens a la globalització amb el manteniment de controls a la inversió estrangera i a

la residència de residents passius i de determinats perfils de professionals. Hem d'aturar i limitar amb quotes l'arribada de residents passius i de professionals no productius com els *youtubers*, *traders*, *coachs* o creadors de contingut a *onlyfans*. Hem de promoure les empreses familiars i locals. Cal que la inversió estrangera porti associada l'obertura d'empreses productives que contractin personal amb sectors de valor afegit no presents a Andorra. Hem de mantenir el control local sobre els sectors claus. Per exemple, caldria evitar que multinacionals com Hilton vinguin a Andorra a fer hotels i promoure l'hoteleria familiar andorrana. Així mateix, hem d'evitar d'entrar al mercat únic. Hem d'evitar el lliure establiment de capitals, persones i serveis de la Unió Europea a Andorra. Crec que seria una destrucció dels avantatges competitiu d'Andorra. Imagineu que qualsevol jubilat europeu pot establir-se lliurement a Andorra? Que qualsevol inversor immobiliari europeu pot comprar i construir a Andorra? Que qualsevol treballador comunitari té dret a establir-se? Avui encara tenim eines per evitar-ho via l'autorització prèvia de Govern, el pagament previ de dipòsits econòmics que fan els residents passius o les quotes. Entrats al mercat únic, amb el lliure establiment que porta associat, Andorra perdria totalment o parcialment aquestes competències que hem anomenat.

Conclusió

El concepte d'igualtat canvia en una economia que viu de deute, en una economia que desvalora el treball, els salaris i l'empresa productiva, en una societat totalment individualitzada sense lligams i en una economia global basada en les finances i en l'ús massiu de recursos naturals. Per a mi cercar la igualtat va més enllà que una transferència de diners als més desfavorits o una extensió de drets i llibertats. Per a mi cercar la igualtat està a repensar els fonaments morals i productius de la nostra vida col·lectiva i en repensar la nostra manera de viure i produir. Es tracta de repensar també quin valor donem a totes les professions, quins lligams socials creem entre nosaltres i quines condicions de vida promovem.

Cal promoure un model econòmic que consumeixi els recursos dels anys setanta aplicant tecnologies actuals, compartint més com a comunitat, produint més els nostres aliments i materials localment a partir de tècniques més eficients com l'agricultura regenerativa, l'automatització o l'artesania, donant més valor al nostre patrimoni i cultura, valorant totes les professions i mantenint fortes restriccions i controls a la inversió estrangera evitant l'entrada al mercat únic de la Unió Europea.

Albert Gomà i Sala,
polítològ